

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

2-maxsus
son (6-jild)

2026

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ S/2 (6) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2026

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Saparbaev Bunyod Khurrambek ogli

KHIVA (KHOREZM) STATE AS AN ACTIVE AGENT:

DIPLOMACY, ECONOMY, AND RUSSIAN INTERACTION, 1806–1825 10-22

Rahmatilloev Nusratillo

BUXORO AMIRLIGI VA QO'QON XONLIGI O'RTASIDAGI SIYOSIY

JARAYONLARNING QO'QON XONLIGI TARIXSHUNOSLIGIDA YORITILISHI..... 23-27

Sattarov Akram Madaminovich

TURKISTON GENERAL-GUBERNATORLIGI AHOLISINING IJTIMOIIY HAYOTI..... 28-33

Джаббаров Юлдуз Джуманиязовна

ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ ЮРИДИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ СТУДЕНТОВ

В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УЗБЕКИСТАНА 34-38

Boyto'rayev Sirojiddin Usmon o'g'li

SURXONDARYO VILOYATI MUZEYLARI VA TURIZM SALOHİYATINING

SHAKLLANISHIDA: TERMIZ O'LKASHUNOSLIK MUZEYINING O'RNI 39-43

Qobulova Gulzoda Maxsud qizi

O'RTA ASR MANBALARINI RAQAMLASHTIRISHNING ILMIY ZARURATI

VA KONSEPTUAL ASOSLARI..... 44-49

Qudratillayev Parviz

KONFUTSIYLIK TA'LIMOTIDA IJTIMOIIY HIMOYA MASALALARI 50-53

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Юлдашева Надира Викторовна

НОВЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ ПРЕВЕНТИВНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ

ЗАКУПОК В УЗБЕКИСТАНА: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ И ПРАВОВЫЕ НОВАЦИИ 54-63

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Saifnazarov Ismail Saifnazarovich

MAHALLA – O'ZBEK JAMIYATINING TARIXIY MEROSI,

MAMLAKAT TINCHLIGI VA RAVNAQINING ASOSIY POYDEVORI 64-69

G'ulomov Abdullo

MAHMUD LOMISHIYNING "TAMHID" ASARIDA IMOMAT BORASIDAGI

QARASHLAR TAHLILI..... 70-76

Axmedov Xamdam Alikulovich

XALQARO EKOLOGIK ADOLATNI TA'MINLASHDA TRANSCHEGARAVIY MAS'ULIYAT,

"UMUMIY VA DIFFERENSIALASHGAN JAVOBGARLIK" MUAMMOLARI 77-81

Raxmonov Shohzod Husan o'g'li

YOSHLAR AXLOQIY TAFAKKURI VA MADANIYATINI YUKSALTIRISHDA

NURONIYLAR TAJRIBASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI..... 82-85

<i>Oripov Shuxratjon Orip o'g'li</i> RAHBAR KADRLAR MA'NAVIY QIYOFASINING IJTIMOIIY-FALSAFIY MODEL.....	86-93
<i>Jomuradov Ikrom Ilxom o'g'li</i> IMMANUEL KANT FALSAFASIDA NOUMENAL ERKINLIK VA FENOMENAL DETERMINIZMNING ANTINOMIK TABIATI: TRANSCENDENTAL KONTEKSTDA TAHLIL	94-98
<i>Safarov Akbar Isoqulovich, Ziyotova Adolat Ergashovna</i> EKOLOGIK MADANIYAT YUKSAKLIGI, HUQUQIY ONG VA TABIAT-JAMIYAT INSONNING UZVIY BOG'LIQLIGI	99-103

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Musayev Akmalbek Ibragimdjaniyovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK DIPLOMATIK DISKURSIDA EVFEMIZATSIYA VA YUMSHATISH STRATEGIYALARINING LINGVOPRAGMATIK TAHLILI	104-110
<i>Bazarov Zokir Mehrikulovich</i> A.QODIRIYNING "O'TKAN KUNLAR" ROMANI TARJIMALARIDA LINGVOKULTUROLOGIK KOMPETENSIYA KOMPONENTLARINING IFODALANISHI	111-114
<i>Kuchiyev Malik Abdumannonovich</i> ILOVA QURILMA TARKIBIDAGI FRAZELOGIK BIRLIKLARNING STILISTIK FUNKSIYALARI	115-120
<i>Абдуллаева Парвина Толибжоновна</i> ТЕМПОРАЛЬНЫЙ ОБРАЗ В ИСПАНСКОЙ И УЗБЕКСКОЙ ПАРЕМИОЛОГИИ.....	121-123
<i>Ismoilova Fotima</i> ISAJON SULTONNING "BILGA XOQON" ROMANIDA TO'QIMA OBRAZLARINING BADIY VAZIFASI	124-129
<i>Eshqulov Sunnat</i> PESHLAVHALARNING TIL XUSUSIYATLARI VA IMLO MUAMMOLARI XUSUSIDA.....	130-134

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Yo'ldoshev Azizjon Ergash o'g'li</i> OMMAVIY ISHTIROK DARAJALARINI ANIQLASHNING AYRIM HUQUQIY MASALALARI	135-139
<i>Saginidikov Maxset Djubaktanovich</i> CONSTITUTIONAL AND LEGAL ESSENCE OF COOPERATION BETWEEN COUNCILS OF PEOPLE'S DEPUTIES AND CIVIL SOCIETY INSTITUTIONS	140-147
<i>Rajabov Umrbek Ravshanbekovich</i> OILA-TURMUSH MUNOSABATLARI DOIRASIDAGI JINOYATLARNI BARTARAF ETISHDA PROFILAKTIKA INSPEKTORLARI FAOLIYATINING KRIMINOLOGIK MEKANIZMLARI	148-152
<i>Bekov Ixtiyor Rustamovich</i> KONSTITUTSIYAVIY ODIL SUDLOVNI ILM VA TA'LIM BILAN UYG'UN RIVOJLANTIRISH MASALALARI	153-157
<i>Хайдарова Хилола Анваровна</i> МЕЖДУНАРОДНЫЕ ИНИЦИАТИВЫ РЕСПУБЛИКА УЗБЕКИСТАН И ИХ ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ ГЛОБАЛЬНОГО ДИАЛОГА	158-164

<i>Ahmedov Islom Baxtiyor o'g'li</i> ICHKI ISHLAR ORGANLARIDA RAQOBATBARDOSH PROFESSIONAL VA ZAMONAVIY KADRLARNI TAYYORLASH: MAQSAD VA VAZIFALAR	165-168
<i>Fayzulloev Shohijaxon Jobirovich</i> JAHON SAVDO TASHKILOTIGA A'ZOLIK BOSQICHIDA SHAFFOFLIKNI TA'MINLASH MASALALARI	169-176
<i>Turgunboeva Mamura</i> SOME ISSUES OF COPYRIGHT PROTECTION ON THE INSTAGRAM SOCIAL NETWORK	177-181
<i>Mamataliyeva Shahnoza Xushmamat qizi</i> JINOYAT PROTSESSIDA XAVFSIZLIK CHORALARI QO'LLASH JARAYONIDA ISBOT QILISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	182-192
<i>Shokirova-Inomjonova Mashhuraxon G'ayratjon qizi</i> IJTIMOIY SOHA TUSHUNCHASINING NAZARIY-HUQUQIY TAHLILI	193-196
<i>Turayeva Dildora Iskandarovna</i> ICHKI ISHLAR ORGANLARINING JAMOAT XAVFSIZLIGIGA OID FAOLIYATINI AXBOROTLAR BILAN TA'MINLASHNING TURLARI, SHAKLLARI VA BUGUNGI KUNDAGI HOLATI	197-206
<i>Абдужаппоров Шахбоз Музаффар ўғли</i> ПРАВОВЫЕ И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАССЛЕДОВАНИЯ КИБЕРПРЕСТУПЛЕНИЙ	207-215
<i>To'rabayeva Ziyoda Yakubovna</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA VOYAGA YETMAGANLARNI JINOIY JAVOBGARLIK VA JAZODAN OZOD QILISHGA DOIR QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISH	216-227
<i>Abdusamiyeva Dilrabo Abduvaxob kizi</i> THE ROLE OF THE PENITENTIARY SYSTEM IN THE RESOCIALIZATION OF PERSONS RELEASED FROM PENAL INSTITUTIONS	228-233
<i>Bekmirzayeva Umida</i> DAVLAT ISHTIROKIDAGI AKSIYADORLIK JAMIYATLARI KUZATUV KENGASHLARIDA SUN'IY INTELLEKTNI A'ZO-MASLAHATCHI SIFATIDA JORIY ETISHNING HUQUQIY ASOSLARI VA ISTIQBOLLARI	234-237
<i>Суннатиллаева Сарвиноз</i> НАДЛЕЖАЩАЯ ПРАВОВАЯ ПРОЦЕДУРА В ПРОИЗВОДСТВАХ ПО ДЕЛАМ О КОНКУРЕНЦИИ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ И УЗБЕКИСТАНЕ	238-244
<i>Mardonova Gulsanam Bahodir qizi</i> GIYOHVANDLIK VOSITALARINING VIRTUAL OLAMDA SOTILISHI, NARX SHAKLLANISHI, HUQUQIY BAHOLASH VA EKSPERTIZA MUAMMOLARI	245-252
<i>Isoqov Habibilla Jakparaliyevich</i> PUL YUVISHGA QARSHI KURASHISH SOHASIDAGI XALQARO VA MINTAQAVIY TASHKIOTLAR, ULARNING FUNKSIYA VA VAZIFALARI.....	253-261
<i>Хван Леонид Борисович, Гулимова Зилола Шухратовна</i> ЦИФРОВИЗАЦИЯ АДМИНИСТРАТИВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН: ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ	262-268
<i>Kdirbaeva Altinay Maksetbaevna</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI ICHKI ISHLAR ORGANLARIDA XOTIN-QIZ XODIMLAR FAOLIYATIDA XIZMAT INTIZOMI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR	269-275

<i>Zinelbaev Baxitjan Qublan o'g'li</i> YO'L HARAKATI XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA MA'MURIY-HUQUQIY MEKANIZMLARNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI (O'ZBEKISTON TAJRIBASI)	276-281
<i>Xo'jayeva Malohatxon Fozilxo'ja qizi</i> MA'MURIY Hujjatni tushunish va qo'llashning o'ziga xos xususiyatlari	282-286
<i>Toshkanov Nurbek Bahriddinovich</i> OLIY TA'LIM MUASSASALARI – TADBIRKORLIK SUBYEKTI SIFATIDA	287-295
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Rustamov Ilkhom Tursunovich</i> DIDACTIC POTENTIAL OF THE LINGUOPRAGMATIC APPROACH IN TEACHING SMALL-GENRE TEXTS	296-300
<i>Kaypnazarov Srajatdin Gayratdinovich</i> «ELEKTR BO'LIMI» BO'YICHA RAQAMLI TA'LIM MUHITINI YARATISH: QORAQALPOG'ISTON MAKTABLARI MISOLIDA.....	301-307
<i>Bozorov Zokir, Axtamaliyev Shamshod, Karimov Dilshod, To'rayeva Lobar</i> VEKTORLAR ALGEBRASINING ELEMENTAR MASALALAR YECHISHGA TATBIQI	308-315
<i>Abduraxmonova Tuxtapashsha Rustamovna</i> IONLI POLIMERLANISH REAKSIYASINI O'QITISHDA 3D VA VIRTUAL TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	316-322
<i>Yaxshilikova Nargiza</i> BLENDED LEARNING STRATEGY IN TEACHING ENGLISH	323-327

Received: 30 January 2026
Accepted: 15 February 2026
Published: 28 February 2026

Article / Original Paper

MANIFESTATION OF LINGUOCULTUROLOGICAL COMPETENCE COMPONENTS IN THE TRANSLATIONS OF THE NOVEL “O‘TKAN KUNLAR”

Bazarov Zokir Mehrikulovich

Uzbekistan State World Languages University,
Dean of the English Faculty No. 2
E-mail: zokirbozorov88@gmail.com

Abstract. This article analyzes the components of linguacultural competence in the English translations of Abdulla Qodiri's novel “O'tkan kunlar” (“Bygone Days”). The study examines the representation of concepts, cultural codes, realia, and national mentality through a comparative approach. Translation strategies applied by translators are identified, and the preservation of cultural meaning is evaluated. The findings highlight the crucial role of linguacultural competence in literary translation.

Keywords: linguacultural, literary translation, competence, cultural code, realia, concept, national mentality.

A.QODIRIYNING “O‘TKAN KUNLAR” ROMANI TARJIMALARIDA LINGVOKULTUROLOGIK KOMPETENSIYA KOMPONENTLARINING IFODALANISHI

Bazarov Zokir Mehrikulovich

O‘zDJTU, Ingliz tili 2-fakulteti dekani

Annotatsiya. Mazkur maqolada Abdulla Qodiriyning “O'tkan kunlar” romanining ingliz tiliga qilingan tarjimalarida lingvokulturologik kompetensiyaning asosiy komponentlari tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida konseptlar, madaniy kodlar, realiyalar va milliy mentalitet unsurlarining tarjimada ifodalanish xususiyatlari qiyosiy yondashuv asosida o'rganiladi. Tarjimonlar tomonidan qo'llangan strategiyalar aniqlanib, madaniy mazmunning saqlanish darajasi baholanadi. Natijalar badiiy tarjimada lingvokulturologik kompetensiyaning muhim ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: lingvokulturologiya, badiiy tarjima, kompetensiya, madaniy kod, realiya, konsept, milliy mentalitet.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V6SI2Y2026N17>

Kirish va Nazariy qismi. Badiiy tarjimada lingvokulturologik kompetensiyaning muhim tarkibiy qismi realiyalarni to'g'ri uzata olish qobiliyatidir. [12] Realialar muayyan xalqning tarixiy, ijtimoiy va madaniy hayotiga xos bo'lgan tushunchalarni ifodalab, boshqa tillarda to'liq ekvivalentga ega bo'lmasligi bilan ajralib turadi. [15] Ular milliy koloritni shakllantiruvchi asosiy birliklar sifatida badiiy matnning estetik qiymatini oshiradi. [12] “O'tkan kunlar” romanida uchraydigan paranji, mahalla, charlar, nisholda, sovchilik kabi birliklar o'zbek madaniyatiga xos realiyalar hisoblanadi. [1]

Tarjima jarayonida realiyalar bilan ishlash tarjimonlardan nafaqat lingvistik bilim, balki chuqur madaniy anglashni talab qiladi. [13] Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ba'zi tarjimonlar realiyalarni transliteratsiya orqali saqlab qolgan bo'lsa, boshqalari ularni ingliz tilidagi umumiy tushunchalar bilan almashtirgan yoki izohli tarjimadan foydalangan. [15]

Masalan, “paranji” so‘zining ayrim tarjimalarda asl shaklida berilishi milliy koloritni saqlagan bo‘lsa, boshqa tarjimalarda u umumiy “veil” tushunchasi bilan ifodalangan holatlar uchraydi. [2] Bunday farqlar tarjimonlarning lingvokulturologik kompetensiya darajasini yaqqol ko‘rsatib beradi. [11]

Shuningdek, madaniy kodlarning tarjimada uzatilishi ham muhim masala hisoblanadi. [5] Verbal kodlar ko‘pincha ingliz tilidagi funksional ekvivalentlar orqali berilgan bo‘lsa-da, ayrim hollarda ularning madaniy yuklamasi susaygan. [7] Masalan, “xudoy saqlasin” iborasining “God protect you” yoki “Heaven forbid” shakllarida berilishi umumiy diniy ma‘noni yetkazsa-da, islomiy kontekstni to‘liq aks ettira olmaydi. [13] Bu holat madaniy kodlarning tarjimada qisman neytrallashuviga olib kelganini ko‘rsatadi. [5]

Milliy mentalitetning tarjimada ifodalanishi ham alohida e‘tiborni talab etadi. [6] O‘zbek xalqiga xos mehmondo‘stlik, jamoaviylik va oilaparvarlik kabi qadriyatlar roman syujetida markaziy o‘rin egallaydi. [1] Tarjimalarda mehmon kutish marosimlari ko‘pincha umumiy ijtimoiy harakat sifatida tasvirlangan bo‘lib, ularning ramziy ahamiyati ba‘zan to‘liq ochilmagan. [12] Masalan, dasturxon yozish jarayoni ayrim tarjimalarda oddiy ovqat tortish holati sifatida talqin qilingan, holbuki o‘zbek madaniyatida bu mehmondo‘stlikning muhim belgisi hisoblanadi. [6]

Lingvokulturologik kompetensiyaning yetishmasligi ba‘zan tarjimada madaniy soddalashtirishga olib keladi. [11] Bu esa badiiy matnning milliy ruhini zaiflashtiradi. [7] Shu bilan birga, ayrim tarjimonlar tasviriy yoki izohli tarjima usullaridan foydalangan holda madaniy mazmunni nisbatan to‘liq yetkazishga muvaffaq bo‘lgan. [15] Xususan, “ichkari” va “tashqari” tushunchalarining “women’s quarters” va “male half” kabi izohli variantlar orqali berilishi ijtimoiy ajratish tizimini tushunarli shaklda aks ettirgan. [2]

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, lingvokulturologik kompetensiya faqat madaniy birliklarni bilish bilan cheklanmay, ularni kontekstga mos holda qayta yaratish qobiliyatini ham o‘z ichiga oladi. [11] Tarjimon matnni so‘zma-so‘z o‘girishdan ko‘ra, undagi madaniy ma‘no qatlamlarini o‘quvchi uchun tushunarli va ta’sirchan shaklda yetkazishga intilishi lozim. [13] Shu bois tarjimonlarni tayyorlash jarayonida lingvokulturologik yondashuvni kuchaytirish muhim ahamiyatga ega. [11] Ta’lim jarayonida realiyalarni tahlil qilish, madaniy kodlarni aniqlash va qiyosiy tarjima mashqlarini qo‘llash talabalar kompetensiyasini rivojlantiradi. [12] Bu esa kelajak tarjimonlarining madaniyatlararo muloqotda samarali faoliyat yuritishiga xizmat qiladi. [13] Umuman olganda, “O‘tkan kunlar” romanining ingliz tiliga qilingan tarjimalari lingvokulturologik kompetensiyaning tarjima jarayonidagi hal qiluvchi rolini yaqqol namoyon etadi. [1] Konseptlar, madaniy kodlar, realiyalar va mentalitet unsurlarining turlicha talqin qilinishi tarjimonlarning madaniy bilimlari va strategiyalariga bog‘liq ekanini ko‘rsatadi. [11] Bu holat badiiy tarjimada lingvokulturologik kompetensiyaning rivojlantirish zaruratini yana bir bor tasdiqlaydi. [11]

Lingvokulturologik kompetensiyaning tarkibiy modeli zamonaviy tarjimashunoslikda ko‘p komponentli tizim sifatida talqin qilinadi. [5] Tadqiqotchilar ushbu kompetensiyaning bilim (kognitiv), amaliy ko‘nikma (operatsion) va shaxsiy-motivatsion komponentlardan tashkil topgan deb hisoblaydilar. [11] Kognitiv komponent tarjimonning tilga oid bilimlari bilan birga madaniyat, tarix, urf-odatlar va milliy qadriyatlar haqidagi ma’lumotlarni o‘z ichiga oladi. [6] Operatsion komponent esa ushbu bilimlarni tarjima jarayonida samarali qo‘llay olish

qobiliyatini bildiradi. [11] Motivatsion komponent tarjimonning madaniyatlararo muloqotga ochiqligi, boshqa xalqlar madaniyatiga hurmati va kasbiy mas'uliyat hissi bilan belgilanadi. [13]

“O'tkan kunlar” romanining tarjimalari ushbu komponentlarning amalda qanday namoyon bo'lishini yaqqol ko'rsatadi. [1] Ayrim tarjimonlar madaniy birliklarni saqlashga intilib, transliteratsiya yoki izohli tarjima usullaridan foydalangan bo'lsa, boshqalari o'quvchiga qulaylik yaratish maqsadida umumlashtirish strategiyasini qo'llagan. [15] Masalan, “mahalla” tushunchasining ayrim tarjimalarda asl shaklida qoldirilishi milliy koloritni saqlagan bo'lsa, “neighbourhood” shaklida berilishi madaniy o'ziga xoslikni qisman yo'qotgan. [2]

Madaniy yo'qotishlar masalasi badiiy tarjimaning eng murakkab muammolaridan biri hisoblanadi. [12] Tadqiqotchilar madaniy yo'qotishlarni semantik, pragmatik va estetik yo'qotishlarga ajratadilar. [11] Semantik yo'qotish realiya yoki konseptning asosiy ma'nosining buzilishi bilan bog'liq bo'lsa, pragmatik yo'qotish matnning kommunikativ ta'sir kuchining pasayishi bilan tavsiflanadi. [13] Estetik yo'qotish esa badiiy ifodaning obrazlilik va milliy ruhining susayishi bilan namoyon bo'ladi. [7] “O'tkan kunlar” tarjimalarida ayniqsa estetik yo'qotishlar tez-tez uchrab, bu holat madaniy kodlarning soddalashtirilishi bilan izohlanadi. [12]

Lingvokulturologik kompetensiyaning yetarli darajada shakllanmaganligi tarjimada stereotiplash va neytrallashtirishga olib kelishi mumkin. [11] Masalan, diniy ifodalar umumiy g'arbiy diniy tushunchalar bilan almashtirilganda ularning islomiy konteksti yo'qoladi. [13] Bu esa matnning milliy o'ziga xosligini kamaytiradi. [6] Aksincha, izohli tarjima yoki madaniy moslashtirish usullaridan foydalanish milliy mazmunni ko'proq saqlash imkonini beradi. [15]

Tarjima nazariyasida lingvokulturologik kompetensiyaning rivojlantirish uchun autentik matnlar asosida ishlash muhim metodik vosita sifatida qaraladi. [11] Talabalar real badiiy asarlar tarjimasi orqali madaniy birliklarni aniqlash, ularning semantik va pragmatik xususiyatlarini tahlil qilish hamda mos tarjima strategiyalarini tanlash ko'nikmalarini rivojlantiradilar. [12] Bu jarayon ularning professional tayyorgarligini sezilarli darajada oshiradi. [11]

“O'tkan kunlar” romanining tarjima materiallari lingvokulturologik kompetensiyaning rivojlantirish uchun samarali o'quv resursi bo'la oladi. [1] Asarda uchraydigan konseptlar, realiyalar va madaniy kodlar tarjimonlik ta'limida amaliy misol sifatida qo'llanilishi mumkin. [12] Masalan, talabalar bir xil realiyaning turli tarjimalarini solishtirib, qaysi variant madaniy mazmunni yaxshiroq saqlaganini tahlil qilish orqali tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradilar. [11] Natijada lingvokulturologik yondashuv tarjimoni faqat til birliklarini almashtirish jarayoni emas, balki madaniyatlararo muloqot sifatida tushunishga imkon beradi. [13] Bunday yondashuv tarjimonni madaniy vositachi sifatida shakllantirib, u orqali xalqlar o'rtasida madaniy anglashuv kuchayadi. [13]

Usullar. Shunday qilib, olib borilgan tahlil Abdulla Qodiriyning “O'tkan kunlar” romanining ingliz tiliga qilingan tarjimalarida lingvokulturologik kompetensiyaning asosiy komponentlari turli darajada namoyon bo'lganini ko'rsatadi. Tarjimalarda konseptlar, realiyalar, madaniy kodlar hamda milliy mentalitet unsurlarining uzatilishi tarjimonlarning lingvistik bilimlari bilan bir qatorda madaniy tayyorgarligi va tanlagan tarjima strategiyalariga bevosita bog'liq ekanligi aniqlandi. Ayrim hollarda madaniy birliklar transliteratsiya va izohli tarjima orqali milliy koloritni saqlagan bo'lsa, boshqa holatlarda umumlashtirish yoki soddalashtirish natijasida madaniy mazmunning qisman yo'qolishi kuzatildi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, lingvokulturologik kompetensiya faqat til tizimini bilish bilan cheklanmay, balki tarjimonning madaniyatlararo tafakkuri, milliy qadriyatlarni anglash qobiliyati va ularni kontekstga mos ravishda qayta yaratish mahoratini ham o'z ichiga oladi. Ayniqsa, badiiy tarjimada konseptual qatlamlar, ramziy birliklar va mentalitetga xos elementlar tarjimaning estetik va kommunikativ samaradorligini belgilovchi muhim omillar sifatida namoyon bo'ladi.

“O'tkan kunlar” tarjimalari misolida shuni ko'rish mumkinki, madaniy realiyalar va kodlarni to'g'ri yetkazishga qaratilgan strategiyalar o'quvchiga original asarning milliy ruhini his etish imkonini beradi. Aksincha, madaniy birliklarning neytrallashuvi yoki tushirib qoldirilishi asarning badiiy qiymatini pasaytiradi hamda muallif g'oyasining to'liq idrok etilishiga to'sqinlik qiladi.

Muhokama. Bu holat tarjimada lingvokulturologik kompetensiyani shakllantirish va rivojlantirish zaruratini yanada dolzarb qilib qo'yadi. Shuningdek, tadqiqot natijalari tarjimonlarni tayyorlash jarayonida lingvokulturologik yondashuvni kuchaytirish muhimligini ko'rsatadi. Ta'lim jarayonida autentik badiiy matnlar asosida olib boriladigan tahlillar, realiyalar va madaniy kodlarni qiyosiy o'rganish mashqlari bo'lajak tarjimonlarning kasbiy kompetensiyasini sezilarli darajada oshiradi. Bu esa tarjimaning nafaqat lingvistik aniqligini, balki madaniy mosligini ham ta'minlaydi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, badiiy tarjima jarayonida lingvokulturologik kompetensiya tarjimon faoliyatining ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, u madaniyatlararo muloqotning samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. “O'tkan kunlar” romanining inglizcha tarjimalari misolida o'tkazilgan tahlil ushbu kompetensiyani rivojlantirish ilmiy va amaliy jihatdan muhim vazifa ekanini tasdiqlaydi hamda kelgusida lingvokulturologik yondashuv asosida olib boriladigan tarjima tadqiqotlari uchun mustahkam nazariy zamin yaratadi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Qodiriy A. O'tkan kunlar. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2018.
2. Tuxtasinov I.M.I. (tarj.). Bygone Days. – Toshkent, 2017.
3. Ermakova K. (tarj.). Days Gone By. – London, 2018.
4. Rees M. (tarj.). Bygone Days. – New York, 2019.
5. Teliya V.N. Lingvokulturologiya: til va madaniyat o'zaro aloqasi. – Moskva: Nauka, 2016.
6. Vorobyov V.V. Lingvokulturologiya asoslari. – Moskva: URSS, 2015.
7. Maslova V.A. Lingvokulturologiya. – Moskva: Akademiya, 2017.
8. Potebnya A.A. Tafakkur va til. – Moskva: Akademiya, 2014.
9. Sapir E. Til va madaniyat. – New York: Harcourt Brace, 2013.
10. Whorf B.L. Til, tafakkur va voqelik. – Cambridge: MIT Press, 2012.
11. Mishatina N.L. Lingvokulturologik kompetensiya nazariyasi. – Sankt-Peterburg, 2018.
12. Ro'ziboyeva N. Badiiy tarjimada madaniy omillar va realiyalar. – Toshkent, 2022.
13. Yusupov A. Tarjimada madaniyatlararo kommunikatsiya masalalari. – Toshkent, 2021.
14. Jo'rayev D.M. Til o'rganishda madaniy to'siqlar muammosi. – Toshkent, 2020.
15. Papikyan A. Realialarni tarjima qilish nazariyasi va strategiyalari. – Yerevan, 2017.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/2 (6) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).